

Початок Другої світової війни. Воєнні дії у 1941–1943 рр.

На початку 1939 року велика війна вже була «в повітрі». Після того, як у березні Німеччина окупувала Чехію, сусідня Польща буквально опинилася в лещатах, із трьох боків оточена військами вермахту. Велика Британія та Франція — заявляють про готовність надати допомогу й підписують угоду, якою гарантують захищати Польщу.

Щоб протистояти цьому союзу, Німеччина укладає договір про союз і дружбу з Італією. Обидва блоки починають шукати контакту з іще одним великим гравцем — Радянським Союзом.

23 серпня 1939 року Німеччина підписує із СРСР пакт Молотова-Ріббентропа (це прізвища міністрів закордонних справ). Таємним протоко-

Підписання пакту про ненапад між СРСР та Німеччиною

лом до документа країни ділять зони впливу у Європі. Радянський Союз зберігав нейтралітет у випадку загарбання Німеччиною Польщі. За це Німеччина погоджувалася, щоб Москва прибрала до рук східну частину Польщі (тобто українські та білоруські землі), Бессарабію та територію балтійських країн — Естонії, Латвії та Фінляндії. Водночас для Німеччини угода є стратегічним планом захистити східний тил у разі воєнних дій із західноєвропейськими державами. За таємним протоколом до Договору про дружбу і кордон від 28 вересня 1939 р. до сфери впливу СРСР відійшла також Литва.

1 вересня 1939 року Німеччина напала на Польщу. У відповідь за два дні Велика Британія та Франція змушені оголосити війну самій Німеччині. Таким чином, 1 вересня 1939 року є формальним початком Другої світової війни.

1 вересня 1939 року Німеччина напала на Польщу. У відповідь за два дні Велика Британія та Франція змушені оголосити війну самій Німеччині. Таким чином, 1 вересня 1939 року є формальним початком Другої світової війни.

Скориставшись пактом Молотова-Ріббентропа, Радянський Союз 17 вересня 1939 року вторгається до Польщі зі сходу й загарбує західно-українські та західнобілоруські землі. Пізніше, у ході так званої «зимової війни» (30 листопада 1939 – 13 березня 1940 рр.) СРСР намагатиметься

загарбати й Фінляндію. Хоча формально СРСР війну і виграє, але з такими втратами, що дискредитує себе як гідного супротивника у майбутньому протистоянні Німеччині.

Польща відбивалася цілий місяць, але була повністю окупована. Справа в тому, що союзники — британці та французи — ще зволікали з активними діями і вели так звану «дивну війну» з німцями, без активних бойових дій. Французькі генерали вважали, що майбутня війна буде низкою битв із великою кількістю артилерії довкола глухих ліній оборони. Вони надто сильно покладалися на міць укріплень оборонної лінії «Мажино». Німецькі війська і справді її не штурмували. Гітлер просто обійшов цю перепону через територію нейтральних Бельгії, Нідерландів та Люксембургу.

Навесні 1940 р. вермахт почав захоплювати одну за одною країни Західної Європи. Найдовше протрималась Франція. Коли ж стало зрозуміло, що програш неминучий, британський уряд вирішив евакуювати свої війська з континенту. За кілька днів із Дюнкерка на півночі Франції вивезли морем понад 100 тисяч британців і 15 тисяч французьких вояків. Це найбільша в історії людства військова рятувальна операція. З 26 травня по 4 червня врятували 198 000 британських і 140 000 французьких і бельгійських військових. Вивозили їх понад 900 суден. Союзники втратили все важке озброєння (2600 гармат, 455 танків, 60 тисяч автомобілів, понад 400 000 тонн припасів).

Вінстон Черчилль назвав цю операцію «чудесним звільненням», оскільки досі невідомо, чому Гітлер віддав наказ зупинити німецькі війська, що дозволило провести евакуацію військ союзників.

14 червня 1940 року німецькі війська увійшли до Парижа. Отже, до літа 1940 р. більша частина Європи була окупована, а кілька нейтральних країн, які формально не вступали у війну — мусили співпрацювати з країнами Осі.

Гітлер перейшов до останньої частини плану завоювання Західної Європи — так званої «битви за Британію». Оскільки Британія була відокремлена від Європи протокою Ла-Манш, то довелося почати з масових бомбардувань британських міст, а після цього планувалося розпочати наземну операцію. Повітряна битва не вщухала з 10 липня по 31 жовтня 1940 року.

Змусити Велику Британію капітулювати не вдалося. Це стало першою великою поразкою Гітлера. Утім, паралельно зі спробами завоювати

Німецькі літаки у небі над Британією

Джерело: wikipedia

Велику Британію, Німеччина активно готувалася до зіткнення з іще одним супротивником — Радянським Союзом, який мав такі потрібні для подальшого розширення володінь ресурси: вугілля, пшеницю тощо.

За планом блискавичної війни під назвою «Барбаросса» передбачалося напасти на СРСР уздовж усієї лінії кордону і витіснити радянські війська за Волгу якнайдовше протягом трьох місяців і змусити країну здатися.

Вторгнення Німеччини до Радянського Союзу розпочалося на світанку

Київ восени 1941 р.

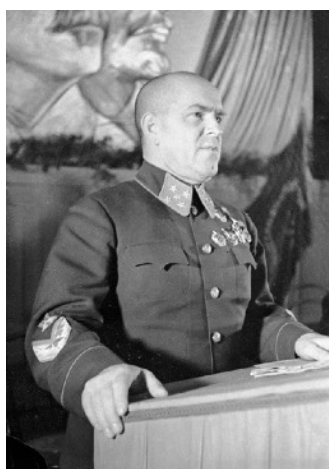
22 червня 1941 року. За перші три тижні вермахт — збройні сили нацистської Німеччини — просунувся на різних ділянках на 300–600 кілометрів углиб країни. 19 вересня німецькі війська вже стояли на Хрещатику у Києві.

Червона армія зазнавала поразку за поразкою. Особливістю боїв 1941 року стали численні оточення радянських

військ — Київський котел, Білоруський котел, Вяземський котел. До них потрапили сотні тисяч солдат і багато потім опинилися в полоні.

Але в грудні 1941 року, коли німці вже стояли під Москвою, командування Червоної армії підтягнуло усі резерви й завдало потужного контрудару, у результаті якого вермахт було відкинуто на 200 кілометрів від столиці СРСР.

США та Велика Британія надавали значну матеріально-технічну підтримку Радянському Союзу. Маршал Радянського Союзу Георгій Жуков

Георгій Жуков

згадував: «Ось зараз кажуть, що союзники нам не допомагали. Але американці постачали нам стільки матеріалів, без яких ми б не змогли сформувати свої резерви і не могли би продовжувати війну. А скільки вони переганяли нам сталі! Без цього ми б не змогли налагодити виробництво танків».

Поки СРСР відбивали Москву від німців, на іншому кінці Землі, на Гавайях у Тихому океані, японці 7 грудня 1941 року атакували базу американського флоту в Перл-Гарборі. Так японці сподівалися нейтралізувати противника й отримати свободу дій у південно-східній Азії. Американський флот був розгромлений, але це

була тимчасова перемога, адже країни-агресори отримали потужного і рішучого супротивника.

США миттєво відмовляються від нейтрального статусу й оголошують війну Японії.

Так до Другої світової долучилися всі великі держави світу, які об'єдналися проти агресорів.

Уже 1 січня 1942 року у Вашингтоні була підписана Декларація Об'єднаних Націй, якою остаточно сформувався склад антигітлерівської коаліції, вже другої за рахунком. На початку війни Велика Британія та Французька республіка створили першу антигітлерівську коаліцію, яка проіснувала до окупації останньої. До другої антигітлерівської коаліції увійшли 26 держав на чолі з СРСР, США та Великою Британією.

На середину 1942 р. склалися всі передумови для докорінного перелому в ході війни на користь антигітлерівської коаліції.

У червні 1942 року біля атолу Мідвей американські війська перемогли японців у найвизначнішій морській битві сучасності, спричинивши поворотний момент на тихоокеанському фронті.

Восени 1942 року відбулася друга, вирішальна битва за Ель-Аламейн у Єгипті. Там зішлись британські війська та італійсько-німецька танкова армія. Гітлерівське командування програло і втратило шанси на окупацію Єгипту — а відтак, і доступ на Близький Схід.

На східному фронті також назріла переломна битва. У липні 1942 року розпочалася битва за Сталінград, яка тривала понад 5 місяців. Вона стала однією з найкровопролитніших за всю історію людства. Втрати з обох боків були просто жахливими. Загалом, за різними оцінками, у цій битві загинули від 800 тисяч до 2 мільйонів людей. Завершилася битва оточенням та знищенням шостої армії німців на початку лютого 1943 року. До речі, саме в ході цієї битви у грудні 1942 р. розпочалось вигнання нацистів з території України.

Після Сталінграда ініціатива перейшла до Радянського Союзу. Влітку 1943 року Німеччина здійснила спробу масштабного наступу біля Курська в надії змінити ситуацію. Ця битва отримала назву битва на Курській дузі. У ній брала участь величезна кількість солдат, артилерії, авіації та особливо — бронетехніки.

Курська битва завершилася в серпні 1943 року звільненням Харкова. Так зафіксувався корінний перелом у Другій світовій війні.

У вересні 1943 р. англо-американські війська висадилися у Південній Італії. Уряд Бадольо підписав 3 вересня угоду про перемир'я і беззастережну капітуляцію Італії, яка була опублікована 8 вересня.

Король Віктор-Еммануїл III, уряд Бадольо і більшість вищого італійського командування перейшли на бік союзників. Скориставшись цим, дві німецькі армії швидко здолали неорганізований опір італійських військ, роззброїли їх і окупували всю незайняту англо-американськими військами територію Італії. Таким чином, в районі Неаполя виник італійський фронт другої світової війни.

На окупованій німцями території був сформований маріонетковий уряд «Італійської соціальної республіки» («Сало») на чолі з Муссоліні, якого офіцер СС Отто Скорцені визволив 12 вересня з-під арешту і доставив у Берлін. В Північній Італії був встановлений жорстокий окупаційний режим.

13 вересня уряд Бадольо оголосив війну Німеччині. Італія була визнана урядами США, Англії та СРСР союзною країною.

Тим часом міцніла співпраця країн-лідерів антигітлерівської коаліції. Наприкінці 1943 року в столиці Ірану — Тегерані — зібралися на конференцію лідери США — Франклін Рузвельт, Великої Британії — Вінстон Черчилль та СРСР — Йосип Сталін.

Вони домовилися про відкриття Другого фронту у Європі та почали обговорювати повоєнне майбутнє світу. Відтоді союзники почали масований наступ на війська гітлерівської коаліції.

Ф. Рузвельт, В. Черчилль, Й. Сталін
під час Тегеранської конференції

Практичні завдання

Завдання 1. Дайте відповідь на запитання:

1. Як розгорталися події Другої світової війни у період між 1939 та 1941 роками? Визначте успіхи і невдачі союзників на початках війни.
2. Дайте узагальнену характеристику міжнародного становища напередодні нападу Німеччини разом зі своїми сателітами на СРСР.
3. Вкажіть, які події ознаменували корінний перелом у Другій світовій війні? Яку роль у цьому відіграли США?
4. Яке значення мала Тегеранська конференція для світу?

Рекомендовані джерела

1. War Archives. 22.08.2011. Британське пропагандистське відео про евакуацію з Дюнкерка, 1940. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HdAaZFpxdLM> (24.03.2021)